

Immanent onrecht

Aartsbisschop André Léonard noemt aids een vorm van 'een soort immanente gerechtigheid'. Dat maakt ophef, waarna de aartsbisschop zegt dat de uitspraak uit haar context is gerukt. In die context lezen we dat de aartsbisschop uitdrukkelijk zegt dat hij het terzake niet eens is met de positie van paus Johannes Paulus II (de aartsbisschop zal waarschijnlijk ook niet verrast zijn als niet iedereen het met zijn positie eens is). Blijkbaar wilde Johannes Paulus II niet volledig uitsluiten dat aids een straf van God zou kunnen zijn. Gelukkig sluit aartsbisschop Léonard dit laatste volledig uit als hij zegt: 'Ik zie in deze epidemie dus geen straf, hoogstens een soort immanente gerechtigheid'. Hij zegt dus uitdrukkelijk dat aids geen straf van God is. Zijn positie is dan ook helemaal niet theologisch. Hij verdedigt veeleer een gesecculariseerde versie van de theologie van de straffende God.

Vroeger werden ziektes gezien als straf van God, nu zijn mensen geneigd te zeggen dat ziektes een gevolg zijn van ons eigen gedrag. We worden ziek omdat we teveel gewerkt, gerookt, gegeten,... hebben. De geneeskunde heeft ons leren beseffen dat er immanente banden zijn tussen ons gedrag en onze gezondheid. Intussen is dit soort denken zowat bij iedereen doorgedrongen.

Deze banden 'rechtvaardig' noemen, gaat echter véél verder. Hier gaat inderdaad een gevarendriehoek flikkeren. Het doet ons denken aan onze kinderjaren, toen onze ouders ons wilden doen geloven dat als we niet gehoorzaamden de immanente straf onmiddellijk zou volgen. Een ongehoorzaam kind dat vijf minuten later tegen de kast liep, had zijn straf 'verdiend'. Soms leek het ook precies zo, zelfs als de 'straf' met de 'misdad' helemaal niets te maken had.

'Gerechtigheid' noemt aartsbisschop Léonard dit. Hij veronderstelt hier een begrip van rechtvaardigheid dat ervan uitgaat dat misdadigers gestraft moeten worden en onschuldigen vrijgesproken. Maar in de bijbelse traditie is 'gerechtigheid' een veel rijker begrip. Hier gaat het veeleer over de trouw van God voor de mens, scheppingstrouw en verbondstrouw, voor de mensen, ook wanneer het menselijk handelen tekort schiet en faalt. Gerechtigheid is gegrond in Gods onvoorwaardelijke liefde. Maar zelfs als men meegaat in de staalharde, dualistische opvatting van gerechtigheid die aartsbisschop Léonard hanteert, klopt er iets niet. Het is niet zo dat iedereen die onethisch of losbandig leeft, ziek wordt en bovendien worden heel veel mensen ziek die totaal onschuldig zijn. Dat is niet alleen zo met roken maar ook met aids. Vanuit dit perspectief vinden we in de 'natuur' veeleer een immanente ongerechtigheid.

Als bepaalde ziektes, zelfs principieel beschouwd immanent rechtvaardig zouden zijn, zouden alle inspanningen deze ziektes te genezen of te lenigen ingaan tegen deze gerechtigheid. Het is precies een van de grootste verworvenheden van de joodse en christelijke traditie dit mythologisch verstaan van ziekte radicaal in vraag te stellen, de veroordelende houding ten opzichte van zieke mensen te doorbreken en ziektes te beschouwen als iets dat we moeten bestrijden. Dit staat niet ter discussie. We vragen ons af of aartsbisschop Léonard zich niet bewust is van het gevaar dat uitgaat van zijn stelling. Men zou hem kunnen (mis)verstaan als weinig barmhartig. Er zou zelfs iets van leedvermaak in kunnen worden gezien. 'Eigen schuld, dikke bult'; 'boontje komt om zijn loontje'. Dat kan toch nooit zijn bedoeling zijn?

Kortom, de stelling van aartsbisschop Léonard dat aids wellicht immanente gerechtigheid zou kunnen zijn, is een privémening. Deze stelling is geen weergave van de leer van de katholieke Kerk, integendeel, ze botst met de leer van de Kerk op verschillende belangrijke punten. Ze gaat in tegen de christelijke traditie van onvoorwaardelijke en liefdevolle zorg voor de zieke mens en ook grotendeels tegen het actuele gelovige aanvoelen van de kerkgemeenschap ('sensus fidelium').

Reimund Bieringer,

Didier **Pollefeyt**

(hoogleraren aan de faculteit Godgeleerdheid aan de KU Leuven)